

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

**2026-YIL / IYUN/6-SON,
VI-QISM**

Google Scholar

ISSN

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, iyun.
VI-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

ISLOMIY BANK FAOLIYATI TO'G'RISIDAGI QONUNNI AMALIYOTGA TATBIQ ETISH: O'ZBEKISTONDA MOLIYAVIY INKLYUZIVLIKNING KONTSEPTUAL, METODOLOGIK VA INSTITUTIONAL ASOSLARI	12
Abdullayev Azamat Akbar o'g'li	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЁТА В ОРГАНИЗАЦИЯХ РОЗНИЧНОЙ ТОРГОВЛИ НА ОСНОВЕ ОЦЕНКИ ОПЕРАТИВНОСТИ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО ЦИКЛА	17
Джуманиязова Сабина Михайловна	
PAHTA TOZALASH USKUNALARI DETALLARINING XIZMAT MUDDATINI OSHIRISH UCHUN GETEROKOMPOZIT POLIMER MATERIALLAR TARKIBINI ISHLAB CHIQUISH	22
Bakirov Lutfillo Yuldoshaliyevich	
O'ZBEKISTONDA ERKIN IQTISODIY ZONALAR FAOLIYATI: TAHLIL VA NATIJALAR.....	29
Ubaydullayev Muxammadjon Abdusamad o'g'li	
Akbarov Diyorbek Ashirali o'g'li	
TRANSFORMING CORPORATE GOVERNANCE TO MEET THE CHALLENGES OF MODERN BUSINESS MODELS.....	32
F. Djalilov	
O'ZBEKISTONDA QURILISH SOHASIDAGI TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA ULARNI BAHOLASH	41
Abdullayev Axror Jaxbarovich	
ЭКОНОМИКА ГОРОДСКОЙ МОБИЛЬНОСТИ: ПОТЕНЦИАЛ ЭЛЕКТРИФИКАЦИИ ОБЩЕСТВЕННОГО ТРАНСПОРТА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	47
Махкамова Надира Саидмуратовна	
MINTAQA TUMANLARI O'RTASIDAGI INVESTITSIYA VA BANDLIK NOMUTANOSIBLIK LARI HAMDA ULARNI KAMAYTIRISH MEXANIZMLARI (BUXORO VILOYATI MISOLIDA)	55
Ergashev Sherali Erali o'g'li	
BUXORO VILOYATI IQTISODIYOTINING STRUKTURAVIY TRANSFORMATSIYASI: AGRAR MODEL DAN DIVERSIFIKATSIYALASHGAN TUZILMAGA O'TISH TENDENSIYALARI (2020-2024-YILLAR)	60
Ergashev Sherali Erali o'g'li	
IQTISODIYOTNI ERKINLASHTIRISHNING HOZIRGI BOSQICHIDA BANK TIZIMINI RIVOJLANTIRISH VA UNDA BOSHQARUVNING ZAMONAVIY PRINSIPLARINI JORIY ETISH.....	65
Tashmatov Shuhrat Hamrayevich	
MAMLAKAT IQTISODIYOTIDA XIZMATLAR KO'RSATISH IMKONIYATI VA UNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI	71
Xalimov Shaxboz Xalimovich	
O'ZBEKISTONDA AVLODLARARO TRANSFERTLARNING NAZARIY ASOSLARI VA IQTISODIY MAZMUNI	77
Mamadaliyeva Xafiza Xoldarovna	
To'rayev Mirzohid Hoshim o'g'li	
SUN'IY INTELLEKTNING O'ZBEKISTON SOLIQ TIZIMI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDAGI AHAMIYATI	83
Hamidova Shahzoda Odiljanovna	

IQTISODIYOTDA SHAFFOFLIK, ISHONCH VA SAMARADORLIKNI TA'MINLASHDA AUDITORLIK FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISHNING AHAMIYATI VA ZARURLIGI.....	88
Sabirova Nodira Komil qizi	
RAQAMLI VALYUTALARNING IQTISODIYOTDAGI O'RNI VA MOLIYAVIY BARQARORLIKKA TA'SIRI	95
Nabiyeva Zilola Saydulla qizi	
XORAZM VILOYATIDA HUDUDIY IQTISODIY BARQARORLIKNI TA'MINLASH YO'LLARI	101
Avazbek Xalbekov	
IMPLEMENTATION OF PARETO ANALYSIS, SENSITIVITY ANALYSIS AND CVP MODELING TOOLS AT SATURN METAL LLC	108
Musaeva Shoira Azimovna	
YOG'-MOY KORXONALARINING TA'MINOT ZANJIRINI TAKOMILLASHTIRISHDA SCOR (SUPPLY CHAIN OPERATIONS REFERENCE) MODELIDAN FOYDALANISHNING AFZALLIKLARI	116
Yuldashev Abduxakim Abdulkarimovich	
ИНСТИТУЦИОНАЛЬНО-ПРАВОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ ПРИЗНАНИЯ РЕЗУЛЬТАТОВ НЕФОРМАЛЬНОГО И ИНФОРМАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ В УЗБЕКИСТАНА.....	122
Анвар Аллабергенов	
RAQAMLI MOLIYAVIY XIZMATLARNING YASHIL INNOVATSIYALARNI RIVOJLANTIRISHDAGI ROLI.....	128
Allanazarova B.K.	
BIOIQTISODIYOT-BARQAROR RIVOJLANISHNING STRATEGIK YO'NALISHLARIDAN BIRI.....	135
Azimova Muxlisa Alisherbekovna	
KICHIK BIZNES TIZIMINING SINERGETIKEKONOMETRIK MODELINI ISHLAB CHIQUISH VA UNING PARAMETRLARINI BAHOLASH.....	139
Atamuratova Gulrux Muzafarovna	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA SUG'URTA BOZORINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	145
Xoltoyev Mirusmon Mirxamit o'g'li	
KIMYO SANOATI KORXONALARINING DIVERSIFIKATSIYALASHUV DARAJASINI NORMALLASHTIRILGAN ENTROPIYA INDEKSI ASOSIDA BAHOLASH.....	149
Razikov Otabek Rustamovich	
O'ZBEKISTONDA TURIZM INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI VA YO'NALISHLARI.....	157
Matkabalova Dilorom Xalilullayevna	
MINTAQA RAQOBATBARDOSHLIGIGA TA'SIR ETUVCHI ASOSIY KO'RSATKICHLARNI TAHLIL QILISH VA BAHOLASH. (Xorazm viloyati misolida)	165
Bekjanov Dilmurod Yuldashevich	
Narmetova Dilafuz Azamatovna	
СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ НЕФТЕГАЗОВОЙ ОТРАСЛИ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН И ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ВНЕДРЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ.....	170
Ахмедова Шахноза Козим кизи	
KREDITLASH VA MIKROQARZ TIZIMINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI TAHLILI	175
Elbekov Jasur Ergash o'g'li	
O'ZBEKISTONDA AHOLINING UZOQ MUDDATLI FOYDALANILADIGAN TOVARLAR BILAN TA'MINLANISH DARAJASINI MODELASHTIRISH VA PROGNOZLASH.....	181
Sharipova Bibijon Baxtiyorovna	

ВНЕДРЕНИЕ ЦВЕТОВОЙ СИСТЕМЫ ПАКЕТОВ ДЛЯ РАЗДЕЛЬНОГО СБОРА ТВЁРДЫХ БЫТОВЫХ ОТХОДОВ В Г. ТАШКЕНТЕ: АДАПТАЦИЯ КОРЕЙСКОЙ МОДЕЛИ НА УРОВНЕ ДОМОХОЗЯЙСТВ	189
Джусупов Кубанычбек	
ATMOSFERA HAVOSINI MUHOFAZA QILISHNING HUQUQIY MECHANIZMLARI: ZAMONAVIY YONDASHUV VA INNOVATSION YECHIMLAR.....	196
Shamuratov Shahzod Janibek o'g'li	
SHAHARSOZLIKDA BARQAROR RIVOJLANISH KONSEPSIYASINI JORIY ETISH	200
Eshov Sherko'zi Asatulloevich	
THE ROLE OF TAXES IN THE FORMATION OF LOCAL BUDGET REVENUES	205
Kimsanbaeva Maftuna Bakhodirovna	
DETERMINANTS OF STAKEHOLDER SATISFACTION WITH CUSTOMS CLEARANCE IN UZBEKISTAN: AN EMPIRICAL ANALYSIS	209
Khanifakhon Solikhova	
BANDLIKNI TA'MINLASHNING INNOVATSION YO'NALISHLARI (Xorazm viloyati misolida).....	213
Z. Sh. Matniyozova	
JIZZAX VILOYATI QURILISH MATERIALLARI SANOATIDA IQTISODIY SAMARADORLIKKA TA'SIR ETUVCHI OMILLARNI VAHOLASH VA ISHLAB CHIQRISH HAJMINI PROGNOZLASH	218
Umirova Gulmira Shodiboy qizi	
ИННОВАЦИОННЫЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ НИЗКОУГЛЕРОДНОЙ ЭНЕРГЕТИКИ В ЭКОНОМИКЕ УЗБЕКИСТАНА.....	224
Расулкулов Жамшидбек Акрамкулович	
KORPORATIV BARQARORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA EKOLOGIK JAVOBGARLIKNING O'RNI VA AHAMIYATI.....	233
Komilova Guli Bagandik qizi	
THE ROLE OF DIGITAL INFRASTRUCTURE IN PROMOTING GREEN ECONOMIC GROWTH: EVIDENCE FROM CENTRAL ASIAN ECONOMIES.....	238
Eshboyev Mirjalol Baxrom o'g'li	
Ozatbekova Ozodaxon Nodirbek qizi	
ПОСЛЕДОВАТЕЛЬНОЕ ИНТЕРВАЛЬНОЕ ОЦЕНИВАНИЕ СРЕДНЕГО ЗНАЧЕНИЯ РАСПРЕДЕЛЕНИЯ, ПРИТЯГИВАЮЩЕГОСЯ К УСТОЙЧИВОМУ РАСПРЕДЕЛЕНИЮ.....	250
Турсунов Гафур Таирович	
TIJORAT BANKLARI MOLIYAVIY HISOBOTI MUSTAQIL AUDITINING MOHIYATI VA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI: BANK FAOLIYATIGA XOS RISK OMILLARINI TASNIFLASH.....	259
Ibragimov Nodirbek Bahodir o'g'li	
ДЕМОКРАТИК TANLOV VA PROGRESSIV SOLIQQA TORTISHNING BARQARORLIGI	266
Malika Sharipova Maxmudjon qizi	
O'ZBEKISTON SHAROITIDA YASHIL ENERGETIKA MANBALARINI UTILIZATSIYA QILISHNING HUQUQIY ASOSLARI.....	273
Ibadov Shoxrux Axmatilloevich	
EKONOMETRIK MODELASHTIRISH ASOSIDA TEMIR YO'L TRANSPORTI IQTISODIY FAOLIYATINI PROGNOZLASH: 2030-YILGACHA SSENARIY TAHLILI.....	277
Fayzullayev Javlonbek Sultonovich	
TO'QIMACHILIK MAHSULOTLARI KORXONALARINING EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISHDA MARKETING DASTURINING O'RNI.....	283
Musayeva Shoira Azimovna	
O'ZBEKISTONDA ISH BERUVCHINING FUQAROLIK JAVOBGARLIGINI MAJBURIY SUG'URTA QILISH AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH	289
Karimberdiyeva Dilrabo Rasulovna	

BANK TAVAKKALCHILIKLARINI BOSHQARISHDA SUG'URTA INSTRUMENTLARINI QO'LLASH AMALIYOTI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	296
Matkarimova Ayman Jengisbaevna	

BANK TAVAKKALCHILIKLARINI BOSHQARISHDA SUG'URTA INSTRUMENTLARINI QO'LLASH AMALIYOTI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI

Matkarimova Ayman Jengisbaevna

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi magistranti

E-mail: Aymanmatkarimova1@gmail.ru

Annotatsiya. Maqolada O'zbekiston Respublikasi sharoitida bank tavakkalchiliklarini boshqarishda sug'urta instrumentlarini qo'llash amaliyoti tadqiq etilib, uni takomillashtirishning ustuvor yo'nalishlari aniqlangan. Sug'urtaning bank ichki nazorati, zaxiralash, limitlash va kapitalni boshqarish mexanizmlarini to'ldiruvchi kompleks risk-menejment elementi sifatidagi ahamiyati ochib berilgan. Rasmiy statistik ma'lumotlar asosida bank sektori aktivlari va kredit portfelining dinamikasi, muammoli kreditlar darajasi, kapital yetarliligi ko'rsatkichlari hamda milliy sug'urta bozorining moliyaviy salohiyati tahlil qilingan. Kredit, garov, operatsion, kiber tavakkalchiliklar va professional javobgarlikni sug'urtalash masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Tadqiqot natijalari bank faoliyati ko'lamining kengayishi tavakkalchilik ekspozitsiyalarini oshirayotganini, milliy sug'urta bozorining esa yirik va o'zaro bog'liq zararlarni mustaqil qoplash imkoniyati cheklanganini ko'rsatgan.

Kalit so'zlar: bank tavakkalchiliklari, sug'urta instrumentlari, risk-menejment, kredit tavakkalchiligi, garov tavakkalchiligi, operatsion tavakkalchilik, kiber tavakkalchilik, sug'urta qoplamasi, qayta sug'urtalash, moliyaviy barqarorlik.

Аннотация. В статье исследована практика применения страховых инструментов в управлении банковскими рисками в условиях Республики Узбекистан и определены приоритетные направления её совершенствования. Раскрыта роль страхования как комплексного элемента системы риск-менеджмента, дополняющего механизмы внутреннего банковского контроля, резервирования, лимитирования и управления капиталом. На основе официальных статистических данных проанализированы динамика активов банковского сектора и кредитного портфеля, уровень проблемных кредитов, показатели достаточности капитала, а также финансовый потенциал национального страхового рынка. Особое внимание уделено вопросам страхования кредитных, залоговых, операционных, киберрисков и профессиональной ответственности. Результаты исследования показали, что расширение масштабов банковской деятельности сопровождается ростом объёма рискованных экспозиций, тогда как возможности национального страхового рынка по самостоятельному покрытию крупных и взаимосвязанных убытков остаются ограниченными.

Ключевые слова: банковские риски, страховые инструменты, риск-менеджмент, кредитный риск, залоговый риск, операционный риск, киберриск, страховое покрытие, перестрахование, финансовая устойчивость.

Abstract. This article examines the application of insurance instruments in bank risk management in the Republic of Uzbekistan and identifies the priority directions for their improvement. It reveals the role of insurance as an integrated element of the risk management system that complements internal bank control, provisioning, risk-limiting, and capital management mechanisms. Based on official statistical data, the study analyzes the dynamics of banking sector assets and loan portfolios, the level of non-performing loans, capital adequacy indicators, and the financial capacity of the national insurance market. Particular attention is paid to the insurance of credit, collateral, operational, cyber, and professional liability risks. The findings indicate that the expansion of banking activities is increasing risk exposures, while the national insurance market still has limited capacity to independently absorb large-scale and interconnected losses.

Keywords: bank risks, insurance instruments, risk management, credit risk, collateral risk, operational risk, cyber risk, insurance coverage, reinsurance, financial stability.

KIRISH

Jahon moliya tizimida kuzatilayotgan makroiqtisodiy beqarorlik, geosiyosiy ziddiyatlarning kuchayishi, moliyaviy bozorlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikning chuqurlashuvi hamda raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi banklar faoliyatida yuzaga keladigan tavakkalchiliklarning ko'lami va murakkabligini sezilarli darajada oshirmoqda. Kredit portfeli sifatining yomonlashuvi, ta'minot predmetining qiymatini yo'qotishi, operatsion uzilishlar, kiberhujumlar, firibgarlik holatlari, professional javobgarlik hamda tabiiy va texnogen hodisalar bilan bog'liq yo'qotishlar banklarning moliyaviy barqarorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadigan omillarga aylanmoqda. Mazkur sharoitda tavakkalchiliklarni faqat ichki limitlar, prudensial normativlar, zaxiralar va kapital buferlari hisobidan boshqarish yetarli bo'lmay, ularning muayyan qismini sug'urta tashkilotlariga transfer qilishga asoslangan kompleks mexanizmlardan foydalanish zarurati kuchaymoqda.

Bank faoliyati iqtisodiyotdagi vaqtincha bo'sh pul mablag'larini jalb etish va ularni real sektor, tadbirkorlik subyektlari hamda aholining investitsion va iste'mol ehtiyojlariga yo'naltirish bilan bog'liq bo'lgani sababli bank tavakkalchiliklarining amalga oshishi alohida kredit tashkiloti doirasidan chiqib, butun moliya tizimining barqarorligiga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu nuqtayi nazardan, bank tavakkalchiliklarini boshqarish omonatchilar va kreditorlar manfaatlarini himoya qilish, to'lov tizimining uzluksizligini ta'minlash, kredit resurslarining iqtisodiyot tarmoqlari bo'yicha samarali taqsimlanishi hamda moliyaviy inqirozlarning tizimli oqibatlarini cheklashga qaratilgan strategik vazifa hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasining bank qonunchiligida banklarning tavakkalchiliklarni aniqlash, baholash, monitoring qilish va cheklashga qaratilgan ichki boshqaruv tizimlarini shakllantirishi zarurligi belgilangan bo'lib, prudensial nazorat mexanizmlari banklar zimmasiga yetarli kapital va ehtimoliy yo'qotishlar bo'yicha zaxiralarni shakllantirish majburiyatini yuklaydi.

O'zbekistonda bank tizimini transformatsiya qilish, davlat ishtirokini bosqichma-bosqich qisqartirish, banklar faoliyatini bozor tamoyillari asosida tashkil etish, korporativ boshqaruv va tavakkalchiliklarni boshqarish sifatini oshirish iqtisodiy siyosatning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Bank tizimini isloh qilish strategiyasida kreditlash jarayonlarini tijorat tamoyillariga o'tkazish, banklarning davlat resurslariga qaramligini kamaytirish, zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etish va moliyaviy xizmatlar bozorida raqobat muhitini kuchaytirish nazarda tutilgan. Bunday institutsional o'zgarishlar banklarning operatsion mustaqilligini kengaytirish bilan birga, ular zimmasidagi moliyaviy javobgarlik va tavakkalchilik yukini ham oshiradi. Natijada banklarning risk-appetiti, kapital yetariligi, kredit portfeli sifati va sug'urta himoyasi o'rtasida iqtisodiy jihatdan asoslangan mutanosiblikni ta'minlash masalasi alohida ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yil 1-yanvar holatida tijorat banklarining jami kredit portfeli 533,1 trln so'mni, muammoli kreditlar hajmi esa 21,2 trln so'mni tashkil etib, muammoli kreditlarning jami kreditlardagi ulushi 4,0 foizga teng bo'lgan. Mazkur ko'rsatkich bank kredit tavakkalchiligini boshqarish, garov ta'minotining real qiymatini saqlash, qarz oluvchilarning to'lovga qobiliyatsizligi bilan bog'liq yo'qotishlarni kamaytirish hamda kredit portfelining muayyan segmentlarini sug'urta mexanizmlari bilan qamrab olish zaruratini ko'rsatadi. Bundan tashqari, 2025-yil 1-oktabr holatida mahalliy tizimli ahamiyatga molik banklarning bank tizimi aktivlaridagi ulushi 64 foizni tashkil etgani bank tavakkalchiliklarining ayrim yirik moliya institutlarida konsentratsiyalashganligini anglatadi. Shu sababli yirik banklarda yuzaga keladigan sug'urtalanmagan moliyaviy va operatsion yo'qotishlar nafaqat alohida bank, balki milliy moliya tizimining barqarorligiga ham salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Bank tavakkalchiliklarini sug'urtalash bankning barcha yo'qotishlarini sug'urta tashkilotiga o'tkazishni anglatmaydi. Sug'urta bankning kapital yetariligi, ichki nazorat, komplayens, diversifikatsiya, limitlash, stress-test va ehtimoliy yo'qotishlar bo'yicha zaxiralarni shakllantirish tizimlarini almashtirmaydi, balki ularni to'ldiruvchi risk-transfer instrumenti sifatida namoyon bo'ladi. Sug'urta mexanizmining iqtisodiy samaradorligi tavakkalchilikning sug'urtalanish imkoniyati, ehtimoliy zarar miqdori, sug'urta mukofoti, franshiza, istisnolar, javobgarlik limiti, qayta sug'urta himoyasi va sug'urta hodisasini aniqlash mezonlarining to'g'ri belgilanishiga bog'liq. Shuning uchun bank va sug'urta tashkilotlari o'rtasidagi munosabatlarni oddiy polis xaridi doirasida emas, balki bankning umumiy tavakkalchiliklar xaritasiga integratsiyalashgan kompleks moliyaviy himoya tizimi sifatida shakllantirish talab etiladi.

O'zbekistonda sug'urta munosabatlarining huquqiy asoslari "Sug'urta faoliyati to'g'risida"gi Qonun bilan tartibga solinib, unda sug'urta va qayta sug'urta faoliyatini tashkil etish, sug'urtalovchilarning moliyaviy barqarorligi, sug'urta zaxiralari hamda sug'urta shartnomalarini amalga oshirishning asosiy tamoyillari belgilangan. Sug'urta xizmatlari bozorini rivojlantirishga qaratilgan keyingi islohotlarda sug'urtalovchilarning kapital bazasini mustahkamlash, aktuar faoliyatni rivojlantirish, sug'urta xizmatlarini raqamlashtirish va iste'molchilar manfaatlarini himoya qilish masalalariga ustuvor ahamiyat berilmoqda. Biroq bank tavakkalchiliklarini sug'urtalash amaliyotida sug'urta qoplamasining standartlashtirilmaganligi, ayrim tavakkalchiliklar bo'yicha statistik bazaning cheklanganligi, sug'urta tariflarini individual risk-profilini asosida belgilash amaliyotining yetarlicha rivojlanmaganligi hamda bank va sug'urtalovchilar o'rtasida axborot almashinuvi mexanizmlarining nomukammalligi saqlanib qolmoqda.

Ayniqsa, kredit, garov, operatsion, kiber, professional javobgarlik va biznes jarayonlarining uzluksizligi bilan bog'liq tavakkalchiliklarni yagona metodologik yondashuv asosida sug'urta bilan qoplash masalasi milliy ilmiy adabiyotlarda yetarli darajada tizimlashtirilmagan. Amaliyotda ayrim sug'urta polislarining faqat kredit ajratish sharti yoki garov ta'minotini rasmiy himoyalash vositasi sifatida qo'llanilishi sug'urtaning haqiqiy risk-transfer funksiyasini cheklaydi. Natijada sug'urta hodisasi sodir bo'lganida qoplama doirasi, istisnolar, zarar miqdorini baholash va sug'urta tovonini undirish bilan bog'liq nizolar yuzaga kelishi mumkin. Shu bois sug'urta instrumentlarini bankning tavakkalchiliklarni boshqarish siyosati, kreditlash standartlari, garov monitoringi, ichki nazorat va kapitalni rejalashtirish jarayonlari bilan uyg'unlashtirish zarur.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Bank tavakkalchiliklarini sug'urta orqali boshqarish bank ishi, sug'urta nazariyasi va risk-menejment kesishmasida shakllangan kompleks yo'nalishdir. Tadqiqotlarda tavakkalchiliklarni aniqlash, baholash, zararlarni qoplash va ularning bir qismini sug'urtaga o'tkazish masalalari muhim o'rin tutadi. Sug'urta mustaqil vosita emas, balki ichki nazorat, diversifikatsiya va kapitalni rejalashtirish bilan integratsiyalashgan instrument sifatida qaraladi.

Mahalliy adabiyotlarda Sh.Z. Abdullayeva va U.O'. Azizov bank tavakkalchiliklarini tizimli yoritib, ularni boshqarishning uzluksiz jarayon ekanini ta'kidlaydilar. Ularning fikricha, sug'urta bank risk-profilini bilan moslashtirilishi zarur (Abdullayeva va Azizov, 2019). Kredit tavakkalchiligi asosiy xavf manbai bo'lib, sug'urta uni to'liq bartaraf etmaydi, balki qo'shimcha himoya beradi.

U.O'. Azizov sug'urta tanlashda faqat mukofotni emas, balki qoplama hajmi, limitlar va sug'urtalovchining ishonchligini hisobga olish zarurligini ko'rsatadi (Azizov, 2016). X.M. Shennayev sug'urtani zararlarni kollektiv qoplash mexanizmi sifatida izohlab, uning samaradorligi to'g'ri baholash va moliyaviy barqarorlikka bog'liqligini ta'kidlaydi (Shennayev, 2014).

M.S. Raxmanov ekonometrik usullar orqali tavakkalchiliklarni prognozlashni taklif etadi, bu sug'urta parametrlarini aniqlashda muhim ahamiyatga ega (Raxmanov, 2025). R.H. Maxmudov esa muammoli kreditlar sabablarini tahlil qilib, sug'urta qoplamasini differensiallashtirish zarurligini ko'rsatadi (Maxmudov, 2024).

Xorijiy adabiyotlarda J.C. Hull tavakkalchiliklarni yagona tizimda boshqarishni asoslaydi, sug'urtani esa katta zararlarni transfer qilish vositasi sifatida ko'radi (Hull, 2023). R.C. Merton modeli sug'urta qiymatini aktivlar tavakkalchiligi bilan bog'laydi, ammo noto'g'ri narxlash ma'naviy tavakkalchilikka olib kelishi mumkin (Merton, 1977). J.D. Cummins sug'urta va kapital bozori integratsiyasini, M. Crouhy esa integratsiyalashgan risk-menejmentni rivojlantiradi.

I. Aldasoro tadqiqotlari kiber va operatsion tavakkalchiliklarning ortib borayotganini ko'rsatib, kompleks sug'urta mahsulotlariga ehtiyojni asoslaydi (Aldasoro va boshq., 2020).

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda bank tavakkalchiliklarini boshqarishda sug'urta instrumentlarini qo'llash amaliyotini baholash uchun tizimli, qiyosiy va institutsional yondashuvlardan foydalanildi. Tadqiqot obyekti sifatida O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarida kredit, garov, operatsion, mol-mulk, kiber va professional javobgarlik tavakkalchiliklarini sug'urta orqali boshqarish amaliyoti belgilandi. Tadqiqot predmeti bank va sug'urta tashkilotlari o'rtasida tavakkalchiliklarni transfer qilish jarayonida yuzaga keladigan iqtisodiy munosabatlar, sug'urta qoplamasining samaradorligi hamda mazkur mexanizmni takomillashtirish usullaridan iborat.

Tadqiqotning axborot bazasini O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki, Istiqbolli loyihalar milliy agentligi, Statistika agentligi, tijorat banklari va sug'urta tashkilotlarining rasmiy hisobotlari, shuningdek, bank hamda sug'urta faoliyatini tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlar tashkil etdi. Bank tavakkalchiliklari tarkibi, kredit portfeli sifati, muammoli kreditlar darajasi, aktivlar va kapital ko'rsatkichlari bilan sug'urta himoyasi o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlashda statistik guruhlash, dinamik tahlil, taqqoslash va umumlashtirish usullari qo'llanildi.

Metodologik jarayonning dastlabki bosqichida bank tavakkalchiliklari ularning yuzaga kelish manbai, moliyaviy oqibati va sug'urtalanish imkoniyatiga ko'ra tasniflandi. Keyingi bosqichda tavakkalchiliklarning ehtimolligi, kutilayotgan zarar miqdori, sug'urta mukofoti, franshiza, javobgarlik limiti va sug'urta qoplamasidan chiqarib tashlanadigan holatlar o'zaro solishtirildi. Sug'urta instrumentining samaradorligi uning bank zararlarini to'liq bartaraf etishi bilan emas, balki qoldiq tavakkalchilikni kamaytirishi, likvidlikka salbiy bosimni cheklashi va kapital barqarorligini qo'llab-quvvatlash imkoniyati orqali baholandi.

Tadqiqotda xorijiy bank-sug'urta amaliyoti O'zbekiston moliya bozorining institutsional xususiyatlari bilan qiyoslandi. Bunda xalqaro tajribani to'g'ridan to'g'ri ko'chirish emas, balki milliy bank tizimining rivojlanish darajasi, sug'urta bozorining moliyaviy sig'imi, statistik ma'lumotlar sifati va prudensial talablar hisobga olingan holda moslashtirish tamoyiliga amal qilindi. Natijada bank tavakkalchiliklarini identifikatsiya qilish, ularning sug'urtalanish darajasini aniqlash va sug'urta qoplamasini bankning umumiy risk-menejment tizimiga integratsiya qilishga asoslangan metodologik yondashuv shakllantirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekiston bank tizimida aktivlar, kredit qo'yilmalari va depozitlar hajmining jadal kengayishi bank tavakkalchiliklarini boshqarish vositalarini takomillashtirish zaruratini kuchaytirmoqda. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki ma'lumotlariga ko'ra, 2026-yil 1-iyun holatida tijorat banklarining jami aktivlari 984,4 trln so'mni, kredit qo'yilmalari 636,0 trln so'mni, depozitlari 460,6 trln so'mni va jami kapitali 145,5 trln so'mni tashkil etgan. 2025-yilning mos davriga nisbatan bank aktivlari 18,6 foizga, kreditlar 12,0 foizga, depozitlar 33,3 foizga va kapital 19,8 foizga oshgan (O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki, 2026a). Kredit portfelining mutlaq hajmi bir yil davomida 68,3 trln so'mga kengaygani kredit, garov, operatsion va konsentratsiya tavakkalchiliklarining nominal ekspozitsiyasi ham ortganini anglatadi.

Shu bilan birga, bank tizimining tarkibiy koeffitsiyentlarida ijobiy o'zgarishlar kuzatilgan. Kreditlarning jami aktivlardagi ulushi 68,4 foizdan 64,6 foizga kamaygan, depozitlarning kredit portfeliga nisbati esa 60,9 foizdan 72,4 foizga ko'tarilgan. Mazkur holat kreditlashning o'sish sur'ati aktivlar va depozitlar o'sish sur'atidan past bo'lganini hamda banklarning ichki moliyalashtirish bazasi nisbatan mustahkamlanganini ko'rsatadi. Bank sektori kapitali yetariligi koeffitsiyentining 17,1 foizdan 18,3 foizga, birinchi darajali kapital yetariligidan esa 14,6 foizdan 15,5 foizga oshishi tizimning ehtimoliy yo'qotishlarni kapital hisobidan qoplash imkoniyati yaxshilanganidan dalolat beradi (O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki, 2026b). Biroq kapital buferining yetariligi sug'urta instrumentlaridan voz kechish uchun asos bo'la olmaydi, chunki kam ehtimolli, ammo katta zarar keltiruvchi hodisalar bank kapitaliga keskin bosim o'tkazishi mumkin.

Kredit tavakkalchiligi bo'yicha tahlil ham umumiy barqarorlashuv bilan birga, banklar kesimida sezilarli tafovutlar mavjudligini ko'rsatadi. 2025-yil 1-yanvarda bank tizimining 533,1 trln so'mlik kredit portfelida muammoli kreditlar 21,2 trln so'm yoki 4,0 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2026-yil 1-aprelga kelib kredit portfeli 623,3 trln so'mgacha kengaygan, muammoli kreditlar hajmi esa 19,9 trln so'mgacha kamayib, ularning ulushi 3,2 foizga tushgan. Demak, qariyb o'n besh oylik davrda kredit portfeli 16,9 foizga o'sganiga qaramay, muammoli kreditlarning mutlaq hajmi 6,2 foizga qisqargan (O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki, 2025; 2026c). Bu kredit portfeli sifatining umumiy yaxshilanganini bildiradi. Biroq ayrim banklarda muammoli kreditlar ulushining 7,0–25,6 foiz oralig'ida shakllangani tizim bo'yicha o'rtacha ko'rsatkich alohida banklarning individual risk-profilini to'liq ifodalamasligini tasdiqlaydi. Shuning uchun kredit sug'urtasi yagona standart tarif asosida emas, balki bankning kredit portfeli sifati, tarmoq va qarz oluvchilar konsentratsiyasi, garov ta'minoti, tarixiy defolt ko'rsatkichlari hamda ichki nazorat sifati asosida differensiallashtirilishi lozim (1-jadval).

1-jadval

O'zbekiston bank va sug'urta bozorida tavakkalchiliklarni sug'urta orqali transfer qilish salohiyatini tavsiflovchi asosiy ko'rsatkichlar

Ko'rsatkich	Boshlang'ich davr	So'nggi davr	O'zgarish yoki hisoblangan koeffitsiyent
Bank aktivlari, trln so'm	829,8 01.06.2025	984,4 01.06.2026	+18,6%
Kredit qo'yilmalari, trln so'm	567,7	636,0	+12,0%
Kreditlarning aktivlardagi ulushi	68,4%	64,6%	-3,8 foiz punkt
Depozitlarning kreditlarga nisbati	60,9%	72,4%	+11,5 foiz punkt
Banklarning jami kapitali, trln so'm	121,5	145,5	+19,8%
Regulyativ kapital yetariligi	17,1%	18,3%	+1,2 foiz punkt
Muammoli kreditlar	21,2 trln so'm; 4,0% 01.01.2025	19,9 trln so'm; 3,2% 01.04.2026	Hajmi -6,2%; ulushi -0,8 foiz punkt
Sug'urta mukofotlari, trln so'm	9,770 2024-yil	13,463 2025-yil	+37,8%
Sug'urta to'lovlari, trln so'm	2,205	2,986	+35,4%
Sug'urtalovchilar ustav kapitali, trln so'm	2,964	4,006	+35,2%
Sug'urtalovchilar investitsiyalari, trln so'm	6,543	9,550	+46,0%
Sug'urta penetratsiyasi	O'zbekiston - 0,73% 2025-yil	OECD bo'yicha o'rtacha - 6,2% 2024-yil	Farq - 5,47 foiz punkt
Global kiber-sug'urta bozori	15,3 mlrd AQSh dollari 2024-yil	Kiberzararlarning qariyb 99%i sug'urtalanmagan	Katta global himoya bo'shlig'i

Manba: O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki, Istiqbolli loyihalar milliy agentligi, Milliy statistika qo'mitasi, OECD va Bank for International Settlements ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

O'zbekiston sug'urtabozorining 2024–2025-yillardagi ko'rsatkichlari sektorning banktavakkalchiliklarini qabul qilish salohiyati ortib borayotganini ko'rsatadi. Sug'urta mukofotlari 9,770 trln so'mdan 13,463 trln so'mga, sug'urta to'lovlari esa 2,205 trln so'mdan 2,986 trln so'mga oshgan. Sug'urtalovchilarning umumiy ustav kapitali 35,2 foizga, investitsiyalari 46,0 foizga ko'paygan. Ayniqsa, ixtiyoriy sug'urta 2025-yilda jami mukofotlarning 89 foizini va sug'urta to'lovlarining 82 foizini tashkil etgani tijorat banklari uchun bankirlarning kompleks sug'urtasi, kredit, garov, mol-mulk, kiber, professional javobgarlik hamda biznes jarayonlarining uzilishi bilan bog'liq mahsulotlarni rivojlantirish uchun yetarli institutsional maydon mavjudligini ko'rsatadi.

Sug'urta mukofotlarining sug'urta to'lovlariga nisbati tahlil qilinganda, bozor bo'yicha to'lovlar koeffitsiyenti 2024-yildagi 22,6 foizdan 2025-yilda 22,2 foizgacha biroq pasaygani aniqlanadi. 2026-yilning birinchi choragida esa sug'urta mukofotlari 2025-yilning mos davriga nisbatan 52,7 foizga o'sib, 4,017 trln so'mga, sug'urta to'lovlari 30,2 foizga oshib, 838,2 mlrd so'mga yetgan. Natijada choraklik to'lovlar koeffitsiyenti 24,5 foizdan 20,9 foizga tushgan (Istiqbolli loyihalar milliy agentligi, 2026b). Biroq ushbu koeffitsiyentning pastligi sug'urta himoyasining avtomatik ravishda yuqori samaradorligini anglatmaydi. U sug'urta portfelining tarkibi, shartnomalar muddati, zararlarni ko'rib chiqish davri, istisnolar va franshizalar ta'sirida shakllanadi. Banklar uchun sug'urtalovchini tanlashda faqat mukofot va to'lovlarning umumiy nisbatini emas, balki yirik zararlarni to'lash tajribasi, likvidlik, texnik zaxiralar, qayta sug'urta dasturi va kontragentning kredit sifati ham baholanishi lozim.

Sug'urtalovchilarning investitsiya portfelida ham tarkibiy o'zgarishlar kuzatilgan. Depozitlarning jami investitsiyalardagi ulushi 70,1 foizdan 63,2 foizga kamaygan bo'lsa, ko'chmas mulkning ulushi 6,9 foizdan 17,4 foizga oshgan. Investitsiya portfelining diversifikatsiyalashuvi ijobiy baholanishi mumkin, biroq kam likvid aktivlar ulushining keskin ortishi yirik sug'urta hodisalari yuz berganida aktivlarni tezkor realizatsiya qilish imkoniyatini cheklashi mumkin. Banklarning yirik va murakkab tavakkalchiliklarini sug'urtalashda sug'urtalovchining nominal kapitalidan tashqari, uning yuqori likvid aktivlari, qayta sug'urtalash qoplamasi va bir hodisa bo'yicha maksimal zarar miqdorini qoplash qobiliyati alohida tekshirilishi zarur.

Milliy sug'urta bozorining iqtisodiyotdagi ulushi uning mutlaq hajmiga nisbatan pastligicha qolmoqda. 2025-yilda O'zbekiston yalpi ichki mahsuloti 1 849,7 trln so'm, sug'urta mukofotlari esa 13,463 trln so'mni tashkil etganidan kelib chiqib, sug'urta penetratsiyasi 0,73 foizga teng bo'lgan. OECD mamlakatlarida ushbu ko'rsatkich 2024-yilda o'rtacha 6,2 foizni tashkil etgan (Milliy statistika qo'mitasi, 2026; OECD, 2025). Hisobot metodologiyasi va iqtisodiyotlar tuzilishidagi farqlar sababli mazkur ko'rsatkichlarni mutlaq ravishda tenglashtirish mumkin emas. Shunga qaramay, qariyb 8,5 baravarlik tafovut O'zbekistonda korporativ va moliyaviy tavakkalchiliklarning katta qismi hali sug'urta mexanizmlari orqali transfer qilinmayotganini ko'rsatadi.

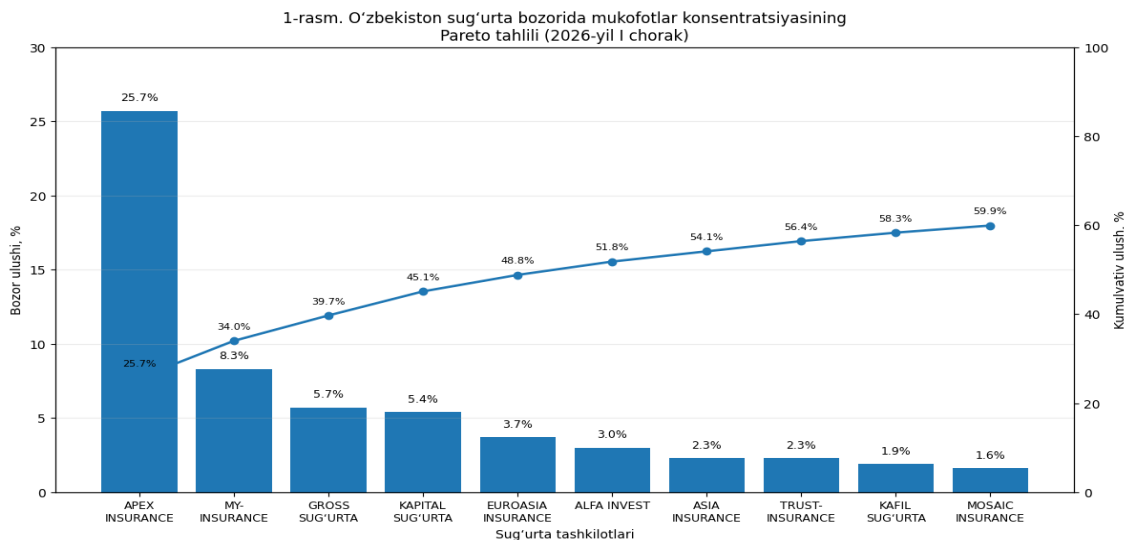
Raqamli bank xizmatlarining kengayishi kiber tavakkalchiliklarni sug'urtalash masalasini ham strategik darajaga olib chiqmoqda. Bank for International Settlements tahliliga ko'ra, global kiber sug'urta bozori 2024-yilda 15,3 mlrd AQSh dollariga yetgan va 2020-yildan buyon ikki baravar kengaygan. Shunga qaramay, jahon miqyosidagi iqtisodiy kiberzararlarning qariyb 99 foizi sug'urta bilan qoplanmagan (Bank for International Settlements, 2026). O'zbekiston banklari uchun kiber sug'urta faqat ma'lumotlar bazasining buzilishi natijasidagi bevosita zararlarni emas, balki biznes jarayonlarining to'xtashi, elektron ma'lumotlarni tiklash, uchinchi shaxslar oldidagi javobgarlik, huquqiy xarajatlar va insidentga tezkor javob berish xizmatlarini ham qamrab olishi kerak.

Sug'urta bozorida konsentratsiyani baholash uchun 2026-yilning birinchi choragidagi sug'urta mukofotlari asosida Pareto tahlili amalga oshirildi. Konsentratsiya koeffitsiyenti quyidagi formula yordamida hisoblandi:

$$CR_k = \sum s_i,$$

bunda s_i — i -sug'urta tashkilotining jami sug'urta mukofotlaridagi ulushi, k esa tahlil qilinayotgan eng yirik sug'urtalovchilar sonidir.

Hisob-kitoblarga ko'ra, bozor yetakchisining ulushi 25,7 foizni, beshta yirik sug'urtalovchining jamlangan ulushi 48,8 foizni, o'nta yirik sug'urtalovchining ulushi esa 59,9 foizni tashkil etgan. Natija sug'urta mukofotlarining muayyan qismi yirik kompaniyalarda jamlanganini ko'rsatadi. Bank tavakkalchiliklarining bitta sug'urtalovchiga haddan tashqari konsentratsiyalashuvi bank uchun ikkilamchi kontragent tavakkalchiligini yuzaga keltiradi. Shu sababli katta sug'urta summalarida birgalikda sug'urtalash, xalqaro qayta sug'urtalash va javobgarlik limitlarini bir necha moliyaviy barqaror sug'urtalovchi o'rtasida taqsimlash mexanizmlarini qo'llash maqsadga muvofiq (1-rasm).

Izoh: CR1 = 25,7%; CR5 = 48,8%; CR10 = 59,9%. Manba: O'zbekiston Respublikasi Istiqboli loyihalar milliy agentligi ma'lumotlari asosida muallif hisob-kitobi.

1-rasm. O'zbekiston sug'urta bozorida mukofotlar konsratsiyasining Pareto tahlili, 2026-yil I chorak

Manba: Istiqboli loyihalar milliy agentligi ma'lumotlari asosida muallif hisob-kitobi.

O'tkazilgan tahlil natijalariga ko'ra, O'zbekiston bank tizimida sug'urta instrumentlaridan foydalanish uchun moliyaviy va institutsional shart-sharoitlar kengayib bormoqda, biroq bank sektori tavakkalchiliklari hajmi bilan sug'urta bozorining real qoplash salohiyati o'rtasida sezilarli tafovut saqlanib qolmoqda. Bank aktivlari qariyb 1 kvadrillion so'mga yetgan bir sharoitda sug'urtalovchilarning jami kapitali 4,0 trln so'm va investitsiyalari 9,6 trln so'm atrofida shakllangan. Bu yirik va korrelyatsiyalashgan bank zararlarini faqat milliy sug'urta bozori doirasida qoplash imkoniyati cheklanganini hamda qayta sug'urtalash mexanizmlarini keng qo'llash zarurligini ko'rsatadi.

Ochiq rasmiy statistikada banklar tomonidan xarid qilingan kredit sug'urtasi, banklarning kompleks sug'urtasi, kiber va professional javobgarlik polislari bo'yicha sug'urta mukofotlari, sug'urta summalari hamda zarar ko'rsatkichlari alohida institutsional sektor sifatida e'lon qilinmaydi. Mazkur axborot bo'shlig'i bank tavakkalchiliklarini aktuar baholash, riskka asoslangan tariflarni shakllantirish va sug'urta instrumentlarining haqiqiy samaradorligini aniqlashni cheklaydi. Shu bois Markaziy bank va sug'urta bozorini tartibga soluvchi vakolatli organ o'rtasida anonimlashtirilgan ma'lumotlar almashinuvi tizimini shakllantirish, bank sug'urtasi mahsulotlari bo'yicha yagona statistik tasnifni joriy etish va zararlar bazasini yaratish bank-sug'urta integratsiyasini rivojlantirishning muhim sharti hisoblanadi.

Bank tavakkalchiliklarini boshqarish modeli zararlarining barcha turlarini sug'urta tashkilotiga o'tkazishga emas, balki tavakkalchiliklarni iqtisodiy xususiyatiga ko'ra optimal taqsimlashga asoslanishi lozim. Tez-tez yuz beradigan va miqdori cheklangan zararlar bankning ichki limitlari, zaxiralari va franshiza orqali o'zida saqlanishi, kam ehtimolli, ammo katta moliyaviy oqibatlariga ega tavakkalchiliklar esa sug'urta va qayta sug'urta mexanizmlariga transfer qilinishi kerak. Aynan ushbu yondashuv sug'urtani bankning kredit tahlili, ichki nazorat va kapital boshqaruvini almashtiruvchi emas, balki ularning moliyaviy samaradorligini oshiruvchi kompleks risk-menejment instrumentiga aylantiradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan tahlil O'zbekiston bank tizimida sug'urta instrumentlaridan foydalanish uchun zarur moliyaviy va institutsional shart-sharoitlar shakllanib borayotganini ko'rsatdi. Bank aktivlari, kredit portfeli va depozitlar hajmining o'sishi bilan birga kredit, garov, operatsion, kiber va professional javobgarlik tavakkalchiliklarining ko'lami ham kengaymoqda. Shu sababli bank tavakkalchiliklarini faqat kapital, zaxiralari va ichki limitlar orqali boshqarish yetarli emas. Sug'urta mazkur mexanizmlarni to'ldiruvchi va katta miqdordagi kutilmagan zararlarini tashqi subyektga transfer qiluvchi muhim risk-transfer vositasi sifatida qo'llanilishi lozim.

Tadqiqot natijalari O'zbekistonda muammoli kreditlar ulushi kamayib borayotganiga qaramay, banklar kesimida tavakkalchilik darajasi bir xil emasligini ko'rsatdi. Shuning uchun kredit va garov sug'urtasi bo'yicha

yagona tariflardan voz kechib, bankning kredit portfeli sifati, qarz oluvchilar tarkibi, garov ta'minoti, tarmoq konsentratsiyasi va tarixiy zarar ko'rsatkichlariga asoslangan differensial tariflash tizimini joriy etish maqsadga muvofiq.

Banklarda sug'urta qoplamasi umumiy risk-menejment tizimiga integratsiya qilinishi zarur. Bunda sug'urta polisining mavjudligi emas, balki uning qoplama doirasi, javobgarlik limiti, franshizasi, istisnolari, tovon to'lash muddati va sug'urtalovchining moliyaviy barqarorligi asosiy mezon sifatida baholanishi lozim. Yirik bank tavakkalchiliklari bo'yicha birgalikda sug'urtalash va xalqaro qayta sug'urtalash mexanizmlaridan kengroq foydalanish tavsiya etiladi.

Raqamli bank xizmatlarining kengayishi kiber tavakkalchiliklarni sug'urtalashni alohida ustuvor yo'nalishga aylantirmoqda. Shu bois banklar uchun ma'lumotlarning buzilishi, operatsion uzilish, elektron ma'lumotlarni tiklash, uchinchi shaxslar oldidagi javobgarlik va huquqiy xarajatlarni qamrab oluvchi kompleks kiber sug'urta mahsulotlarini ishlab chiqish zarur.

Markaziy bank va sug'urta bozorini tartibga soluvchi vakolatli organ o'rtasida bank sug'urtasi bo'yicha yagona statistik axborot bazasini shakllantirish maqsadga muvofiq. Mazkur bazada sug'urta mukofotlari, sug'urta summalari, zararlar, to'lovlar, rad etish sabablari va qayta sug'urtalash ko'rsatkichlari aks ettirilishi lozim. Bu tariflarni aktuar asosda belgilash, sug'urta mahsulotlarining samaradorligini baholash va bank-sug'urta integratsiyasini kuchaytirish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 5-noyabrdagi "Banklar va bank faoliyati to'g'risida" O'RQ-580-son Qonuni. <https://lex.uz/ru/docs/-4581969?ONDATE=22.12.2024%2000>
2. O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 23-noyabrdagi "Sug'urta faoliyati to'g'risida" O'RQ-730-son Qonuni. <https://www.lex.uz/ru/docs/-5739117?ONDATE=17.04.2025%2000> s
3. Abdullayeva, Sh.Z. va Azizov, U.O'. (2019). Bank risklari: darslik. Toshkent: Iqtisod-Moliya. 684 b. ISBN: 978-9943-13-878-0.
4. Shennayev, X.M. (2014). Sug'urta ishi: o'quv qo'llanma. Toshkent: Iqtisod-Moliya. 248 b. ISBN: 978-9943-13-496-6.
5. Norov, A.R. (2023). Bank ishiga kirish: darslik. Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi. 320 b. ISBN: 978-9910-735-11-0.
6. Hull, J.C. (2023). Risk Management and Financial Institutions (6th ed.). Hoboken: John Wiley & Sons. 832 p. ISBN: 978-1-119-93248-2.
7. Blatter, A., Bradbury, S., Bruhn, P., & Ernst, D. (2024). Risk Management in Banks and Insurance Companies: Step by Step (1st ed.). Cham: Springer. 215 p. DOI: 10.1007/978-3-031-42836-4.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 6/6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>